

SALVAT, Ricard: *Diaris (1962-1968)*, Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona, 2015; «Biblioteca universitària».

GERARD GUERRA I RIBÓ

Universitat Autònoma de Barcelona, Departament de Filologia Catalana.
gerardguerra@gmail.com

Deia Michel de Montaigne, el pare de l'assaig i, d'alguna forma, l'iniciador del que actualment es coneix com a «literatura del jo», que la utilitat de viure no depèn tant de la durada de l'existència sinó sobretot de l'ús que se'n fa. D'aquesta afirmació es dedueix que una vida útil seria aquella que ha estat ben aprofitada. I això és, justament, allò que el lector pot deduir un cop llegit aquest primer volum dels diaris de Ricard Salvat (1934-2009).

D'ençà de la seva mort, hem vist com s'iniciava un procés de recuperació de l'obra del director tortosí, tant la literària, amb la reedició a cura de Meteora de la novel·la *Animals destructors de lleis* l'any 2009, com amb *Una mirada al teatre modern i contemporani*, publicat el 2010 per l'Institut del Teatre, una reedició dels dos volums de *Teatre contemporani* del 1966 del segell Edicions 62. I ara cal afegir-hi el primer dels deu volums dels seus diaris personals, inèdits fins a dia d'avui. Amb Edicions de la Universitat de Barcelona, la seva filla Eulàlia Salvat i Golobardes s'ha encarregat d'enllestir l'edició i la fixació final del present text, una tasca que el mateix Salvat havia encetat uns mesos abans de la seva defunció.

El resultat és fabulós: en les més de cinc-cents pàgines d'aquesta primera entrega, que abraça des del 16 de gener de 1962 fins al 30 de desembre de 1968, el lector trobarà tota una pila de referències culturals que permeten de fer-se una idea de la complexa personalitat d'un jove Ricard Salvat al voltant de la trentena que malda per guanyar-se progressivament un prestigi en els cenacles teatrals del país. Salvat té molt clar que vol esdevenir un dels directors d'escena més importants del moment i procura d'aconseguir-ho de totes totes. A través de les pàgines del diari el veiem participant activament, amb Maria Aurèlia Capmany, a l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual (EADAG), ubicada a la cúpula del cinema Coliseum de Barcelona. Diverses entrades dels primers anys comenten els assaigs o les representacions, sempre amb un sentit crític molt esmolat. Ara bé, resulta significatiu de comprovar que a partir d'un cert moment deixa de parlar-ne i analitza, només, els espectacles de la Companyia Adrià Gual, que va ser un clar intent de professionalització que, com demostra el mateix Salvat, va fracassar estrepitosament durant la seva estada al Romea la temporada 1967-1968 (p. 446). De fet, llegint les pàgines del diari hom s'adona que, fet i fet, Salvat és un home ple de dubtes. Malgrat que aleshores ja s'havia singularitzat com el director brechtian del moment (ell mateix ho reconeix a la pàgina 366), en bona part gràcies a les seves estades a Alemanya (el curs 1956-1957 a Heidelberg, a partir d'aleshores i fins al 1962 amb visites regulars a Berlin), on havia pogut veure un fotimer d'espectacles ben diferents dels de les nostres contrades, tant en els models actorals com també

de direcció, l'any 1964 el jove Salvat encara dubta de la «fonamentació esteticofilosòfica de la teoria de la *Verfremdung*» (p. 292). Alhora, veiem que la relació amb Piscator, de qui a vegades se l'ha considerat deixeble, és inexistent, atès que la trobada amb el director alemany és totalment puntual, un migdia a Frankfurt, i no hi manté una relació continuada, segons es dedueix d'aquest primer volum dels diaris (p. 275). Els seus dubtes, però, no se circumscriuen només a l'àmbit del teatre èpic, sinó que també manifesta clarament que *Una vella, coneguda olor* de Josep Maria Benet i Jornet «no és gaire sòlida, no té cap mena d'ambició», malgrat que pronostica que serà un autor de teatre (p. 319), o dona per fet que el públic no és capaç de comprendre *Primera història d'Esther* (p. 79). La relació amb Espriu és intensa i constant: hi manté una amistat sincera que perdura amb els anys i que es ressegueix també gràcies a les cartes, d'una civilitat, sinceritat i bellesa retòrica excel·lents. És, per exemple, Espriu qui l'ajuda a reconèixer i valorar la tradició dramàtica catalana (p. 308) o qui li permet de muntar les seves obres. Ara bé, el mateix Salvat s'encarregarà de valorar de forma molt crítica la seva obra, tot considerant que és la d'un escriptor mancat de geni creador (p. 385), o directament que «l'Espriu es passa de llest» amb l'*Antígona*, una obra que a Salvat no li interessa gaire (p. 328). De fet, la duresa d'algunes reflexions a propòsit del sinerenc queda clara quan afirma que ha arribat a la maduresa i, com que ja no té res a dir, opta per a la reclusió, en una mena de suïcidi simbòlic (p. 386), o bé a propòsit de l'autoria dels espectacles, sobre els quals Salvat no dubta en donar per evident que ell n'és «l'autor total» (p. 386). En un altre ordre de coses, també expressa les seves impressions sobre el primer Harold Pinter, tot considerant-lo del «vessant anglès del teatre de l'absurd» i assumint que «al principi l'obra no m'interessava gaire, potser perquè el teatre de l'absurd, els últims espetecs del teatre il·lusionista, no em diuen gaire res, però a mesura que m'anava endinsant en el text hi vaig anar trobant més qualitats, més profunditat» (p. 142). Salvat, en un moment donat, té molt clar que no pot estancar-se amb els muntatges de caire brechtia i ha d'obrir-se a d'altres estètiques, sense renunciar mai a la vessant polititzada del teatre, quelcom que descobreix de forma fefaent a partir del muntatge de *Santa Joana* de Bernard Shaw, estrenat el 3 de juliol de 1963 al Teatre Grec (p. 213). Alhora, és gràcies a les pàgines del seu dietari que el lector pot fer-se el càrrec de totes les mancances i perversions de la política teatral franquista de finals dels anys seixanta i de la recepció crítica de les produccions teatrals del moment.

Ara bé, a més de confegir entrades de caire erudit i reflexiu, també hi ha, molt puntualment, unes breus notes de caire més personal, com per exemple les del 12 de febrer de 1967 a propòsit del casament amb Núria Golobardes (p. 404), la narració de la nit de Nadal de l'any 1962, ben divertida i moguda, una nit en blanc, i no només per la famosa nevada d'aquell dia (ps. 155-158), o la sorprenent carta de Maria Aurèlia (p. 296), a partir de la qual pràcticament ja no tornarà a aparèixer esmentada i que demostra, d'alguna manera, el distanciament progressiu entre els dos personatges. Tot i així, la conjuminació de la part més personal del personatge amb el seu vessant públic gaudeix d'un desequilibri evident.

Durant la lectura del diari hom s'adona que, si bé durant els primers anys Ricard Salvat té moltes preocupacions amb la tesi doctoral dirigida per José María Valverde o per tirar endavant el projecte de l'EADAG, i escriu amb profusió i regularitat, a mesura que passa el temps va canviant la temàtica dels seus apunts, que esdevenen molt més reflexius, sense renunciar al to descriptiu, i les entrades són molt més espaiades. Alhora, durant els dos darrers anys, a diferència dels anteriors, les observacions cinematogràfiques són constants i la seva professionalització en l'àmbit de la docència —el recurs per refer-se econòmicament del fracàs de la Companyia Adrià Gual al Romea la temporada 1967-1968— va guanyant importància, primer a la Universitat de Barcelona, impartint un seminari de literatura catalana, i l'últim semestre del 1968 a Coïmbra, on descobreix la bellesa de la societat portuguesa mentre gaudeix dels primers mesos de vida de la seva primera filla en companyia de la seva dona.

A part, entre les pàgines del diari el lector també troba la correspondència constant i fidel d'Émile Marzé, o les impressions, narrades amb tot luxe de detalls, del seu viatge a l'URSS durant el Congrés per la Pau de l'any 1962. Tampoc no renuncia a parlar de les situacions políticament convulses del moment, per exemple de l'assemblea d'estudiants al convent dels Pares Caputxins de Sarrià l'any 1966 (p. 357), o bé de la revolució parisenca del Maig de 1968 (p. 449), com també de l'assassinat de Martin Luther King i de Robert Kennedy (p. 456). Per exemple, l'entrada del 14 d'abril de 1968 (p. 447) pot servir d'exemple per il·lustrar aquest estil dels últims anys del diari, quan ja no es refereix a l'EADAG ni a Maria Aurèlia Capmany, i bàsicament parla dels films que veu, de la situació política i, en definitiva, d'ell mateix.

Han assassinat Martin Luther King, crim que ha desencadenat una onada de violència negra als EUA (han mort uns trenta homes, si ho recordo bé). Han atemptat contra Rudi Dutschke, cap de l'Associació d'Estudiants Socialistes Alemanys; ciris universitaris pertot arreu. A Txecoslovàquia liquiden el període estalinista i comencen una nova etapa en el seu comunisme. A Madrid la universitat ha donat proves d'una vigoria extraordinària, mentre que la de Barcelona està calmada i els estudiants semblen absolutament desorientats. Johnson va fer parar els bombardeigs (parcialment) sobre el Vietnam i anuncia que es retirava com a candidat a les eleccions dels Estats Units. Tot això, en poques setmanes (en dues), ha fet que darrerament visquéssim uns dies plens de tensió i vibració extraordinària. Ha mort, en accident, Iuri Gagarin. Un cas una mica estrany. El recordo, tan camperol, tan amable i francot, tan extraordinàriament simpàtic! Tan típic heroi de la gran pàtria. I aquí res, el gran fet polític és que Massiel (que han arribat a comparar amb Agustina de Aragón) ha guanyat el Festival d'Eurovisió amb la cançó *La, la, la*. Sense comentaris.

D'altra banda, considerem que és una llàstima que no hi hagi un índex onomàstic que permeti de fer una cerca acurada, precisa i ràpida de tota la pila de persones que apareixen citades a les pàgines del diari, però més enllà d'aquest detall, paga la

pena de congratular-se per l'edició d'uns diaris que possibilitaran d'ampliar la visió de la història de la cultura catalana dels últims anys a través de la mirada del professor Salvat.

Amb la publicació d'aquest primer volum s'inicia un projecte, d'una envergadura considerable, que ens permet de descobrir una faceta molt més humana, sobretot plena de dubtes i d'incerteses, i comprendre millor les circumstàncies que van forjar el caràcter d'un personatge cabdal de la cultura catalana de la segona meitat del segle XX. I tot plegat, per cert, dins d'un llibre estèticament molt auster i amb una tipografia molt estilitzada.

JAÉN I URBAN, Gaspar: *Llibre de la Festa d'Elx*, Alacant: Universitat d'Alacant, 2015.

MANUEL LLANAS

Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya
mllanas@uvic.cat

L'any 1984, i amb aquest mateix títol, Gaspar Jaén publicava, també a Elx i de la mà de l'editor Manuel Pastor Torres, un total de trenta proses evocadores de diferents aspectes de la Festa. El volum l'il·lustraven dotzenes d'artístiques fotografies, la majoria en blanc i negre i algunes a doble pàgina, d'Andreu Castillejos i Furió, traspassat el 2013 i a la memòria del qual va dedicada aquesta reedició dels textos.

Es tracta d'una *plaque* de 40 pàgines i de format gran (30 × 21 cm), pulcrament editada, maquetada per l'autor mateix i coronada per un colofó generós d'informació. Aprofita, a més, les solapes de la sobrecoberta per reproduir l'entusiasta ressenya que, d'aquell volum de 1984, va publicar Vicent Andrés Estellés al suplement *Quadern de Cultura* del diari *El País* el 30 de juny de 1985. A la contracoberta, dotze quadrícules amb dibuixos de colors vius (distribuïts en el cos del volum en blanc i negre), obra també de Jaén, recreen, amb un estil que fa pensar en els vitralls, figures geomètriques, algunes de les quals amb la tècnica del trencadís. L'autor ha aprofitat aquesta reedició per sotmetre els textos a una revisió estilística, lèxica i ortotogràfica; n'ha reescrit i ampliat un («Cel») i, en conjunt, ha optat per agrupar paràgrafs.

Diria que els trenta textos, numerats i escrits amb tots els verbs en passat —recurs que els dona l'aire d'una rememoració de vivències d'infantesa i joventut—, es poden agrupar en tres seccions. La primera abraça de l'I al V («Introït», «Terra», «Festes», «Gent» i «Idioma») i és la més tenyida d'evocacions líriques. Amb un variat repertori de recursos expressius, Jaén hi desplega un seguit d'observacions i descripcions —de caire antropològic— de la geografia física i humana de la Festa, esmaltades amb pinzellades de prosa poètica —abundants a